

The basis of the risk system is the analysis of risk indicators of foreign economic activity of entities. Among key indicators we can highlight the next: frequency and volume of declaration of goods by entities engaged in the foreign economic activities; dynamics of the ratio declaration of customs value and customs duties; declaration of goods, which belong to groups of products with significant differentiation of rates of duties or originate from countries with customs preferences; mode and route of goods delivery; the time interval and consistency of places of customs clearance; changing suppliers, country of origin, classification of goods by entities engaged in the foreign economic activities and others.

Current trends of customs risk analysis are paying increasing attention to modeling of the goods supply chain, research of information and indexes of foreign entities activity related to revealed facts of irregularities and facts that may indicate possible non-compliance of rules of crossing the goods through the border.

analysis, foreign trade, customs control, the customs authorities of the EU, risk management

Одержано (Received) 28.10.2015

Прорецензовано (Reviewed) 24.11.2015

Прийнято до друку (Approved) 30.11.2015

УДК 631.1

Ю.О. Нестеренко, асп.

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград, Україна

Сімейні фермерські господарства: тенденції розвитку в світі та сучасний напрям господарювання в Україні

Розглянуто тенденції розвитку сімейних фермерських господарств у світі та пріоритети його регулювання. Проаналізовано внесок господарств населення України у розвиток сільськогосподарського виробництва, становище та розвиток даного напрямку господарювання в Україні. Проведено аналіз досліджень та публікацій з даної проблематики та обґрунтовані перспективні напрями економічних досліджень в цій сфері. Досліджено напрями удосконалення законодавчого регулювання діяльності сімейних фермерських господарств в Україні.

сімейне фермерське господарство, господарства населення, сільське господарство, законодавче регулювання

Ю.А. Нестеренко, асп.

Кіровоградський національний технічний університет, г. Кіровоград, Україна

Семейные фермерские хозяйства: тенденции развития в мире и современное направление ведения хозяйственной деятельности в Украине

Рассмотрены тенденции развития семейных фермерских хозяйств в мире и приоритеты его регулирования. Проанализирован вклад хозяйств населения Украины в развитие сельскохозяйственного производства, положение и развитие данного направления хозяйствования в Украине. Проведен анализ исследований и публикаций по данной проблематике и обоснованные перспективные направления экономических исследований в этой сфере. Исследованы направления совершенствования законодательного регулирования деятельности семейных фермерских хозяйств в Украине.

семейное фермерское хозяйство, хозяйства населения, сельское хозяйство, законодательное регулирование

Постановка проблеми. Сімейні фермерські господарства відіграють життєво важливу роль у викоріненні голоду і бідності, досягненні соціальної єдності, забезпеченні зайнятості та раціонального використання природних ресурсів. Існує єдине розуміння того, що сімейні ферми мають потенціал збільшити ринкову пропозицію продовольства і поліпшити життєві умови найбільш вразливих верств населення в сільських районах. Разом з тим, швидка глобалізація продовольчого сектора і загрози великомасштабного комерційного фермерства, діяльність видобувних

галузей промисловості, виникаючі зміни природних умов, у свою чергу обумовлені змінами клімату, відсутністю доступу до ринків, активам, ресурсів, технологій і послуг з розповсюдження сільськогосподарських знань і досвіду, а також несприятлива галузева політика накладають обмеження на сімейні фермерські господарства, утруднюючи розкриття їх потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні 10 років, незважаючи на те, що фермерське господарство є одним з ключових напрямів господарювання в Україні, як аграрно-направленій державі, безпосередньо було проведено порівняно небагато наукових досліджень присвячених проблемам діяльності селянських та фермерських господарств. Так, за результатами дослідження захищених дисертацій за останні роки було зроблено такі висновки: дослідженню питань ефективності діяльності, функціонування та розвитку фермерських господарств було присвячено шість дисертацій (Бабич М.М. [1], Губарик О.М. [5], Лисенко К.О. [12], Скрипник С.В. [18], Фаніна О.Л. [22], Ярковий А.О. [24]); інвестиційні питання діяльності фермерських господарств вивчались у двох дисертаціях (Котирло О.О. [11], Чирва О.Г. [23]); мотиваційні механізми діяльності фермерських господарств (Вольська В.В. [3]); питання щодо бюджетування фермерства (Уткіна Г.А. [21]); підвищення конкурентоспроможності (Добрунік Т.П. [6]).

Проте, серед досліджень в сфері розвитку та регулювання сільського господарства надзвичайно мало уваги приділяється питанням діяльності сімейних господарств. Зокрема, слід виділити наукове дослідження з питань сімейних аграрних підприємств (автор - Дуб А.Р. [8]), у якій розглянуто суть сімейних аграрних господарств, їх роль у виробництві сільськогосподарської продукції, сучасні форми даних господарств, інструментарій дослідження, проведено політико-економічний аналіз їх виробничих ресурсів, з'ясовано вплив сімейних аграрних господарств на соціальний розвиток села, обґрунтовано необхідність державної підтримки всіх форм даних господарств, а також запропоновано можливі напрямки їх ринкової трансформації (сільського туризму, кооперування).

В сучасних умовах розвитку сільського господарства світу актуальності набувають питання переходу України на новий рівень ведення діяльності у даному секторі економіки, проте наразі дослідження таких проблем розвиваються не надто активно, тому було б доцільним висвітлити їх у даній статті.

Постановка завдання. Цільовою спрямованістю даного дослідження є висвітлення значущості сімейного господарства для світу і стан його впровадження до економічної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Із 570 млн. фермерських господарств, які налічуються у світі, 500 млн. – саме сімейні, на їх частку припадає близько 98 % сільськогосподарських світових угідь, вони виробляють не менше ніж 56 % продукції на 56 % земель. Крім того, що на сімейні фермерські господарства припадає абсолютна більшість володінь, ними також обробляється значна частина сільськогосподарських угідь у світі. Середні показники по регіонах такі: 85 відсотків в Азії, 62 відсотка в Африці, 83 відсотка в Північній і Центральній Америці, 68 відсотків в Європі і 18 відсотків в Південній Америці [2].

У світі існують різні визначення сімейного фермерського господарства, які повинні бути гнучкими і враховувати культурні традиції та національні критерії. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (англ. Food and Agriculture Organization - FAO) відносить до сімейних фермерських господарств: «Всі види сімейної сільськогосподарської діяльності, що охоплюють кілька напрямків розвитку сільських районів. Сімейне фермерське господарство - це спосіб організації сільськогосподарського, лісового, рибного, пасовищного виробництва та аквакультури,

дійснюваний і керований сім'єю і спирається переважно на працю членів сім'ї, як жінок, так і чоловіків [17]. Однак сімейне фермерство стикається з величезною кількістю проблем, а типи сімейних фермерських господарств різноманітні і варіюються від великих сімейних підприємств до малих земельних власників, що працюють для особистого споживання. Проте, сімейним фермам притаманні багато схожих рис і вони прямують до вирішення однакових проблем [7, с. 1].

За інформацією FAO в США сімейні фермерські господарства виробляють 84% всієї сільськогосподарської продукції країни, використовуючи при цьому 78% земельних угідь сільськогосподарського призначення, у Бразилії цей показник становить 40% продукції на 25% земельних угідь, а на Фіджі сімейними фермерськими господарствами виробляється 84% батату, рису, кукурудзи, тапіоки та бобових, використовуються при цьому 47,4 % сільськогосподарських земель цієї республіки. В Україні, за даними Державного комітету статистики, господарства населення виробляють 44,7% сільськогосподарської продукції [19 ст. 45] на 15% від загальної площі сільськогосподарських угідь.

Минулий, 2014 рік Організація Об'єднаних Націй оголосила Міжнародним роком сімейних фермерських господарств, а Продовольча і сільськогосподарська організація, у взаємодії з урядами, міжнародними установами з питань розвитку, фермерськими організаціями та іншими відповідними організаціями системи ООН, а також відповідними неурядовими організаціями, сприяла його проведенню, шляхом вирішення наступних завдань [17]:

1. Надання підтримки розвитку сільськогосподарської, екологічної та соціальної політики, сприяння сталому веденню сімейних фермерських господарств;
2. Поглиблення знань, розширення інформованості та обізнаності суспільства;
3. Поліпшення розуміння потреб сімейних фермерських господарств, їх потенціалу та стримуючих факторів, а також надання технічної підтримки;
4. Розвиток синергетичних зв'язків для забезпечення стійкості.

З урахуванням багатьох факторів, керівництво ООН і FAO звернулося до урядів усіх країн з проханням підвищити підтримку сімейним фермерським господарствам [17].

Сільське господарство є однією з найважливіших галузей господарювання України, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки держави, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем [10].

В процесі становлення і розвитку аграрного сектору економіки України в ньому виникли дві категорії виробників сільськогосподарської продукції, мета діяльності яких в загальному спектрі однакова – забезпечення населення продуктами харчування, а правовий статус різний, адже одна категорія об'єднує юридичних (сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм та фермерські господарства), а інша фізичних осіб (господарства населення, серед яких найбільша частина - це особисті селянські господарства) [3].

За даними Державного комітету статистики України, станом на 01.01.2015 р. у сільському, лісовому та рибному господарстві було зареєстровано 3091,4 тис. осіб, що до загального підсумку становить 17,1% економічно активного населення держави [19 ст. 30].

За даними Державного комітету статистики України, станом на 01.01.2015 р. у сільському, лісовому та рибному господарстві було зареєстровано 3091,4 тис. осіб, що до загального підсумку становить 17,1% економічно активного населення держави [19, ст. 30]. Зміна стану зайнятості у виробництві сільськогосподарської продукції в останні роки наведена у табл. 1.

Таблиця 1 – Кількість зайнятого населення у сільському, лісовому та рибному господарстві України

Показники	2012 рік		2013 рік		2014 рік	
	Тисяч осіб	% до заг. підсумку	Тисяч осіб	% до заг. підсумку	Тисяч осіб	% до заг. підсумку
Загальна кількість населення України	45453,3	100	45372,7	100	45245,9	100
Сільське населення України	14328,0	31,5	14249,7	31,4	14164,9	31,3
Загальна кількість зайнятого населення	20354,3	100	20404,1	100	18073,3	100
Зайняте населення у сільськогосподарському виробництві	3496,0	17,2	3577,5	17,5	3091,4	17,1

Джерело: складено автором на підставі [19, с. 29-30].

Бачимо, що за досліджуваний період спостерігається скорочення загальної кількості населення України, що в свою чергу викликає зменшення кількості економічно зайнятого населення, сільського населення країни та кількості осіб, зайнятих у виробництві сільськогосподарської продукції.

«Аналогом» світовим сімейним фермерським господарствам в Україні виступають особисті селянські господарства, проте їх правовий статус та фактичні умови діяльності суттєво відрізняється від закордонної практики. У сучасних умовах особисті селянські господарства (ОСГ) є структурним елементом агропромислового комплексу України і відіграють важливу роль у виробництві сільськогосподарської продукції [16]. Вони залишаються стабілізуючою ланкою господарювання, яка компенсує зниження обсягів виробництва продукції сільського господарства на окремих аграрних підприємствах, забезпечує продовольчі потреби населення і формує грошові доходи селян [2]. За даними Держкомстату у 2014 році особисті селянські господарства виробили валової сільськогосподарської продукції на 112380,2 млн. грн., тобто 44,7% до загального підсумку [19, с. 45], як уже зазначалось нами раніше.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про особисте селянське господарство" особисте селянське господарство - це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму [9]. Варто також зазначити, що у деяких джерелах використовується така категорія виробників як «господарства населення» - домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також фізичні особи – підприємці, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства [19, ст. 28]. Ці визначення по суті майже однакові, тому можна сказати, що господарства населення, як і ОСГ є аналогами світових сімейних ферм. Зміна частки виробництва сільськогосподарської продукції упродовж незалежності України подана на рис. 1.

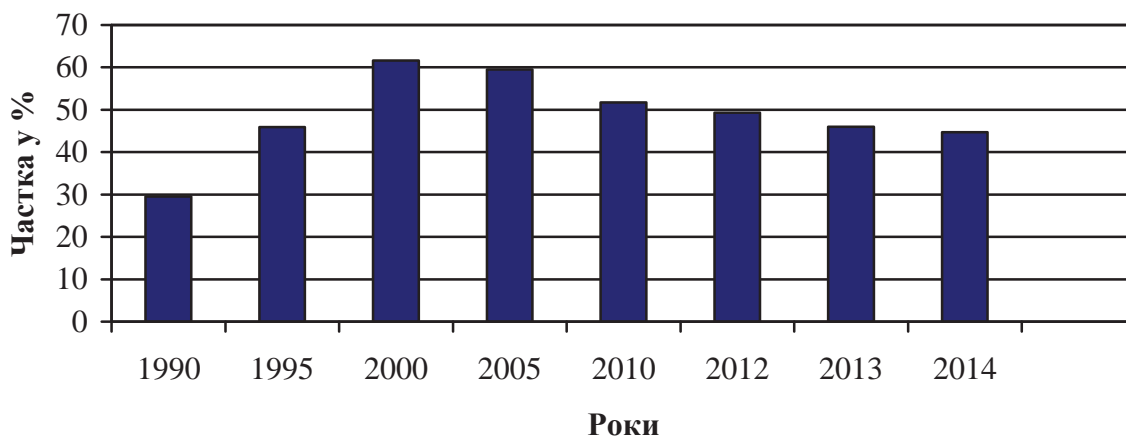

Рисунок 1 – Частка продукції господарств населення у валовому випуску сільськогосподарської продукції, у відсотках до загального об'єму

Джерело: складено автором на підставі даних [19, с. 45]

Нині в Україні процес створення сімейних ферм поступово набирає обертів, у багатьох випадках завдяки експертній і технічній допомозі представництв держав-лідерів у цій галузі: Франції, Канади, США.

У Верховній Раді України до другого читання готується проект закону №1599 «Про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств», як пояснив міністр аграрної політики Ігор Швайка (який очолював міністерство минулого 2014 року), раніше при переході зі статусу домогосподарства або особистого сільського господарства в статус сільгосппідприємства, малі господарства мали суттєве податкове і бюрократичне навантаження у вигляді великої кількості дозволів, ліцензій та перевірок [13]. Відповідно до запропонованих змін до закону «Про фермерські господарства», сімейне фермерське господарство може створюватися і вестися виключно членами сім'ї, які спільно проживають на землі, на якій і ведуть господарство. При цьому сімейне фермерське господарство має право залучати найманих робітників виключно для виконання сезонних і специфічних робіт. Після реєстрації сімейні фермери отримують право продавати свою продукцію і на продовольчих ринках, і великим агрохолдингам [13]. Можна запропонувати наступне власне визначення сімейного фермерського господарства України – це спосіб організації та ведення сільського, лісового і рибного господарства особами, що перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають на тій території, яку і використовують для господарювання з метою власного споживання та збуту надлишків виробленої ними сільськогосподарської продукції.

Цей закон покликаний істотним чином покращити ситуацію малих сільгоспвиробників (селян, які ведуть особисте господарство), дозволивши тим з них, хто вважає це за потрібне, стати повноправними гравцями на ринку, створювати сімейні фермерські господарства і відповідно отримувати переваги, зокрема, в оподаткуванні, якими користуються ті, хто має статус сільгоспвиробника [14].

Над змінами до закону працює спеціальна експертна група. Один з її членів, який також є керівником напрямку «Розвиток ринкової інфраструктури» Проекту USAID «АгроІнвест» Микола Гриценко наголосив, що: «Перша і найголовніша причина необхідності внесення змін до Закону полягає в тому, що основну частку трудомісткої сільськогосподарської продукції – овочів, фруктів, яєць, молока –

виробляють не фермери. Вони її виробляють у межах 4–5%. А основний обсяг виробляють особисті селянські господарства. І разом з тим, особисті селянські господарства не є повноправними учасниками аграрного ринку. Вони є фізичними особами. Це зумовлює проблеми з податком на додану вартість і з податком на доходи фізичних осіб» [20].

Також активну й безпосередню участь у розробці сприятливого правового середовища для діяльності ферм сімейного типу приймали науковці, зарубіжні та українські експерти й аналітики, представники Міжнародного благодійного фонду «Добробут громад», проектів міжнародної технічної допомоги, що діють в Україні (Проект USAID «АгроІнвест»). Одним із заходів підготовки селян та інформування населення щодо новітнього переходу до сімейного фермерства є те, що з лютого місяця 2014 року на радіостанції “Колос” УР-1 виходить у ефір програма під назвою “Сімейні фермерські господарства”, що видається в рамках інформаційної кампанії “Моя земля - моє право” партнером Проекту USAID АгроІнвест — Українським освітнім центром реформ. У програмі висвітлюється інформація для тих, хто хоче знати свої земельні права: популярне роз’яснення норм діючого законодавства, корисні поради власникам земельних ділянок, коментарі фахівців з земельного права, консультації юристів, інтерв’ю урядовців та представників органів місцевого самоврядування [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. В ході дослідження було виявлено, що сімейні фермерські господарства є основними «голівниками» світу, а їх українські аналоги – особисті селянські – господарства посідають вагоме місце у виробництві сільськогосподарської продукції в Україні. З огляду на суттєву значущість сімейного фермерського господарства для світу Україна прагне приєднатися до цього напрямку розвитку фермерства, адже вона має для цього безліч позитивних фізичних умов, зокрема родючі землі, селян, які бажають стати повноправними учасниками ринку, а також сприятливі кліматичні умови, проте виникає гостра потреба у вдосконаленні правового поля переходу на новий рівень селянського господарювання. Для цього треба удосконалити законодавче регулювання питань переходу з існуючих форм ведення господарства на нову, потребують поглибленого вивчення та вдосконалення юридичні, економічні, податкові питання щодо створення та діяльності сімейних ферм, а також їх державної підтримки та можливостей виходу на ринок сільськогосподарських товарів шляхом створення низки нових та введення відповідних змін до існуючих нині нормативно-законодавчих актів.

Список літератури

1. Бабич М.М. Ефективність та пріоритети подальшого розвитку фермерства в регіоні [Електронний ресурс] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / М.М. Бабич ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2009. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
2. Беззуб І. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-2&catid=71&Itemid=382
3. Бородіна О.М., Прокопа І.В. Сімейне фермерство: куди заганяють його законотворці? [Електронний ресурс] / О.М. Бородіна, І.В. Прокопа / Газета «Агробізнес сьогодні». – №22(293). – листопад 2014 — Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/infrastruktura-rynku/2505-simejne-fermerstvo-kudy-zaganiaiut-iogo-zakonotvortsi.html>
4. Вольська В.В. Мотиваційні механізми діяльності фермерських господарств [Електронний ресурс] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / В.В. Вольська ; Укр. НДІ продуктивності агропромисл. комплексу. – К., 2009. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
5. Губарик О.М. Організаційно-економічні аспекти розвитку фермерських господарств регіону [Електронний ресурс] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / О.М. Губарик ; Дніпропетр. держ.

- аграр. ун-т. – Д., 2008. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
6. Добрунік Т.П. Підвищення конкурентоспроможності фермерських господарств регіонального АПК [Електронний ресурс] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Т.П. Добрунік ; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2008. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  7. Доповідь по 24-й сесії Комітету з сільського господарства Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних націй, Рим 29 вересня – 3 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fao.org/3/a-ml163g.pdf>
  8. Дуб А.Р. Сімейні аграрні господарства в умовах перехідної економіки України [Електронний ресурс] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 / А.Р. Дуб ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2008. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  9. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 № 742-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
  10. Іванух Р.А. Аграрна економіка і ринок [Електронний ресурс] / Р.А. Іванух, С.Л. Дусановський, Є. Білан. – Тернопіль: "Збруч", 2003. – 305 с. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/31954/>
  11. Котирло О.О. Інформаційно-консультаційне забезпечення інвестиційної діяльності фермерських господарств: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / О.О. Котирло ; Нац. аграр. ун-т. – К., 2007. – 19 с.
  12. Лисенко К.О. Функціонування фермерських господарств та перспективи їх розвитку : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / К. О. Лисенко; Львів. нац. аграр. ун-т. – Львів, 2014. – 20 с.
  13. Мартиненко Ю. В Україні узаконять сімейні ферми [Електронний ресурс] / Ю. Маритенко // Інформаційний портал «FINANCE.UA про гроші», 08 вересня 2014 р. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/333761/v-ukrayini-uzakonyat-simejni-fermy>
  14. Назаренко М. Чи дочекається Україна сімейних фермерських господарств? [Електронний ресурс] / М. Назаренко // Львівська газетаю - 22 червня 2015 р. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/economic/2015/06/22/44515>
  15. Новини АгроІнвест: Радіопроеграма “Сімейні фермерські господарства”. Офіційний сайт Проекту USAID «АгроІнвест [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agroinvest.org.ua/ukr/?nid=news%7C2715&ntype=project>
  16. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до статті 7 Закону України "Про особисте селянське господарство" (щодо розширення прав членів особистих селянських господарств)" [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GG34668A.html
  17. Семейные фермерские хозяйства, накормит мир – сберечь планету. Продовольственная и сельскохозяйственная организация объединенных наций, 2014 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fao.org/3/a-mj760r.pdf>
  18. Скрипник С.В. Підвищення економічної ефективності і перспективи розвитку фермерських господарств регіону [Електронний ресурс] : Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / С.В. Скрипник; Миколаїв. держ. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2006. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  19. Статистичний збірник «Сільське господарство України за 2014 рік» [Електронний ресурс]. – Київ: Державна служба статистики України, 2015. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  20. Тернівський Т. «Фермерство в Україні може перетворитися на сімейний бізнес» [Електронний ресурс] / Т. Тернавський // Офіційний сайт асоціації «Земельна спілка України» – Режим доступу: <http://zsu.org.ua/publikatsii-smi/10080-fermerstvo-v-ukrajini-mozhe-peretvoritisy-na-simejniy-biznes>
  21. Уткіна Г.А. Організація бюджетування фермерського господарства [Електронний ресурс] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Г.А. Уткіна ; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки" УААН. – К., 2008. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  22. Фаніна О.Л. Ефективність підприємницької діяльності фермерських господарств [Електронний ресурс]: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / О.Л. Фаніна ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Х., 2005. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  23. Чирва О.Г. Науково-методичні основи інвестування фермерських господарств в умовах ринкових перетворень економіки України [Електронний ресурс]: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / О.Г. Чирва ; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки України. – К., 2006. – 19 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
  24. Ярковий А.О. Організаційно-економічні засади функціонування фермерських та особистих селянських господарств [Електронний ресурс] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / А.О.

Ярковий ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 20 с. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe

References

1. Babych, M.M. (2009). Efektyvnist ta priorytety podalshoho rozvytku fermerstva v rehioni [Efficiency and priorities for further development of farming in the region]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Mykolayiv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
2. Bezzub, I. Perspektyvy rozvytku simeinykh fermerskykh gospodarstv v Ukraini [Prospects of family farms in Ukraine]. *Tsentr doslidzhen sotsialnykh komunikatsii – Center for the Study of Social Communications*. (n.d.). *nbuviap.gov.ua*. Retrieved from : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-2&catid=71&Itemid=382 [in Ukrainian].
3. Borodina, O.M., & Prokopa, I.V. (2014). Simeine fermerstvo: kudy zahaniaiut yoho zakonotvortsia? [Family farmers: where legislators are driving it?]. *Ahrobiznes sohodni - Agribusiness today*, 22 (293). *agro-business.com.ua*. Retrieved from : <http://www.agro-business.com.ua/infrastruktura-rynku/2505-simeine-fermerstvo-kudy-zahaniaiut-iogo-zakonotvortsia.html> [in Ukrainian].
4. Volska, V.V. (2009). Motyvatsiini mekhanizmy diialnosti fermerskykh gospodarstv [Motivational mechanisms of farms]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
5. Hubaryk, O.M. (2008). Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty rozvytku fermerskykh gospodarstv rehionu [Organizational and economic aspects of farming region]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipropetrovsk. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
6. Dobrunik, T.P. (2008). Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti fermerskykh gospodarstv rehionalnoho APK [Improving the competitiveness of regional farms agricultural complex]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Mykolayiv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
7. Dopovid po 24-i sesii Komitetu z silskoho gospodarstva Prodovolchoi i silskohospodarskoï orhanizatsii Ob'iednanykh natsii [Report on the 24th Session of the Committee on Agriculture of the Food and Agriculture Organization of the United Nations]. *Prodovolcha i silskohospodarska orhanizatsia Ob'iednanykh natsii – Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome September 29 - October 3*. <http://www.fao.org>. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/a-ml163r.pdf> [in Russia].
8. Dub, A.R. (2008). Simeini ahrarni gospodarstva v umovakh perekhidnoi ekonomiky Ukrainy [Family agrarian economy in transition economy of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro osobyste selianske gospodarstvo» vid 15.05.2003 № 742-IV [The Law of Ukraine "About personal farm"] (2003, May 15). *rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/742-15> [in Ukrainian].
10. Ivanukh R.A., Dusanovskiy S.L., & Bilan Ie.M. (2003). *Ahrarna ekonomika i rynek [The agrarian economy and the market]*. Ternopil: Zbruch. Retrieved from: <http://buklib.net/books/31954/> [in Ukrainian].
11. Kotyrlo, O.O. (2007). Informatsiino-konsultatsiine zabezpechennia investytsiinoi diialnosti fermerskykh gospodarstv [Providing information and advisory investment farms]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Lysenko, K.O. (2014). Funktsionuvannia fermerskykh gospodarstv ta perspektyvy yikh rozvytku [Privacy farms and their development prospects]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
13. Martynenko, Iu. (2014). V Ukraini uzakoniat simeini fermi [In Ukraine legalize the family farm]. *FINANCE.UA pro hroshi – FINANCE.UA about money*. Retrieved from: <http://news.finance.ua/ua/news/-/333761/v-ukrayini-uzakonyat-simejni-fermy> [in Ukrainian].
14. Nazarenko M. (2015). Chy dochekaietsia Ukraina simeinykh fermerskykh gospodarstv? [Will Ukraine wait for family farms?]. *Lvivska hazeta – Lviv newspaper, June 22*. Retrieved from: <http://www.gazeta.lviv.ua/economic/2015/06/22/44515> [in Ukrainian].
15. News AgroInvest: Radio Program «Family farms». *Official site of the Project USAID «AgroInvest» - Ofitsiynyi sait Proektu USAID «AhroInvest*. (n.d.). *agroinvest.org.ua*. Retrieved from: <http://www.agroinvest.org.ua/ukr/?nid=news%7C2715&ntype=project> [in Ukrainian].
16. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do statti 7 Zakonu Ukrainy "Pro osobyste selianske gospodarstvo" (shchodo rozshyrennia prav chleniv osobystykh selianskykh gospodarstv) [The explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Amendments to Article 7 of the

- Law of Ukraine" About personal farm "(to expand the rights of members of subsidiary farms)". Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GG34668A.html [in Ukrainian].
17. Semeinye fermerskye khaziaistva, nakormyt myr – sberech planet [Family farms to feed the world - to save the planet]. (2014). *Prodovolstvennaia i selskokhoziaistvennaia orhanyzatsiia obiedynennykh natsyi – Food and Agriculture Organization of the United Nations*. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/a-mj760r.pdf> [in Russian].
  18. Skrypnyk, S.V. (2006). Pidvyshchennia ekonomichnoi efektyvnosti i perspektyvy rozvytku fermerskykh hospodarstv rehionu [Increasing economic efficiency and prospects of the farming region]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Mykolayiv. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
  19. Statystychnyi zbirnyk Silske hospodarstvo Ukrainy za 2014 rik [Statistical publication Agriculture of Ukraine for 2014]. (2014). Kyiv: *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
  20. Ternivskyi, T. (2014). Fermerstvo v Ukraini mozhe peretvorytysia na simeinyi biznes [Farming in Ukraine can become a family business]. *Ofitsiyni sait asotsiatsii Zemelna spilka Ukrainy – Official website of the Association Land Union of Ukraine, June 25*. Retrieved from: <http://zsu.org.ua/publikatsii-smi/10080-fermerstvo-v-ukrajini-mozhe-peretvoritisia-na-simejniy-biznes> [in Ukrainian].
  21. Utkina, H.A. (2008). Orhanizatsiia biudzhetuвання fermerskoho hospodarstva [Organization of budgeting farm]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
  22. Fanina, O.L. (2005). Efektyvnist pidpriemnytskoi diialnosti fermerskykh hospodarstv [The effectiveness of business activities farms]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
  23. Chyrva, O.H. (2006). Naukovo-metodychni osnovy investuvannia fermerskykh hospodarstv v umovakh rynkovykh peretvoren ekonomiky Ukrainy [Scientific and methodological foundations of investment farms in terms of market transformation of economy of Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
  24. Yarkovyi, A.O. (2009). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady funktsionuvannia fermerskykh ta osobystykh selianskykh hospodarstv [Organizational and economic principles of functioning of farms and private farms]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. *nbuv.gov.ua*. Retrieved from: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].

Yuliya Nesterenko, Postgraduate

Kirovohrad National Technical University, Kirovohrad, Ukraine

Family Farms: World Trends and Modern Way of Economic Activity in Ukraine

The objective of this study is to highlight the importance of family farms to the world economy and the state of its implementation of the economic activity in Ukraine.

Tendencies of development of family farms in the world and the priorities of its regulation were considered. It was established that, 500 million out of 570 million farms that exist - are family farms, they account for about 98% of the world's agricultural land, and they produce more than 50% of agricultural production. It was proved that the Food and Agriculture Organization of UN refers to family farms all kinds of family agricultural activities, covering several areas of rural development. It was determined that the "analog" to world family farms in Ukraine are the personal farms, which occupy an important place in agricultural production in Ukraine. We proved that their legal status and actual conditions of substantially different from the foreign practice. We considered Ukraine's contribution of households in the development of agricultural production, the position and direction of economic development in Ukraine.

It was determined that the transition to a new level of rural economic activity should improve the legal regulation of the transition from the existing forms of farming to new require in-depth study and improvement of legal, economic and tax issues for the establishment and operation of family farms and their state support and capacity release to the market of agricultural goods. Grounded further ways of improving legislative regulation of family farms in Ukraine.

family farms, households, agriculture, legal regulation

Одержано (Received) 24.11.2015

Прорецензовано (Reviewed) 27.11.2015

Прийнято до друку (Approved) 30.11.2015